

НАШИНЕЦЬ-НАУМОВА А. Ю.,
кандидат юридичних наук, доцент,
заступник декана з науково-методичної
та навчальної роботи
факультету права та міжнародних
відносин
(Київський університет
імені Бориса Грінченка)

УДК 349.2

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРАВОВІ МЕТОДИ ТА ПРАКТИКА

Статтю присвячено дослідженню адміністративно-правових методів забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання; проаналізовано та визначено сутність поняття «метод»; охарактеризовано основні адміністративно-правові методи забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання, під якими запропоновано розуміти сукупність прийомів впливу, що містяться в адміністративно-правових нормах, за допомогою яких встановлюється юридично-владне становище сторін у правовідносинах

Ключові слова: інформаційна безпека, захист інформації суб'єктів господарювання, правові методи, забезпечення інформаційної безпеки.

Статья посвящена исследованию административно-правовых методов обеспечения информационной безопасности субъектов хозяйствования; проанализированы и определены сущность понятия «метод»; охарактеризованы основные административно-правовые методы обеспечения информационной безопасности субъектов хозяйствования, под которыми предложено понимать совокупность приемов воздействия, содержащихся в административно-правовых нормах, с помощью которых устанавливается юридически властное положение сторон в правоотношениях.

Ключевые слова: информационная безопасность, защита информации субъектов хозяйствования, правовые методы, обеспечение информационной безопасности.

The article investigates the legal and administrative practices of information security of business entities; analyzed and defined the essence of the concept of "method". It describes the main legal and administrative practices of information security of business entities; under the administrative-legal methods of information security of business entities invited to understand the impact of a set of methods contained in administrative and legal norms by which set legally authoritative position of the parties in the legal relationship.

Key words: information security, protection of information of business entities, legal methods, provision of information security.

Вступ. Проблема забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання в Україні набуває особливого значення у зв'язку зі здійсненням соціально-економічних і політичних реформ. Розвиток господарської діяльності – один із пріоритетів державної



політики в економічній і правничій сферах. Це зрозуміло з огляду на обсяги діяльності суб'єктів господарювання та їх значення для суспільства. Упровадження нових інформаційних стандартів у сфері господарської діяльності, що є вимогою нашого часу, передбачає створення адекватного адміністративно-правового забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання, здатного на достатньому рівні створити безпечні умови функціонування цього важливого елемента економічної системи України.

Усе більш очевидною стає залежність загального рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання від інформаційної складової частини. Практика показує, що будь-яка недружня акція, спрямована проти інтересів суб'єктів господарювання, починається зі збору інформації. Навіть дрібному розкраданню звичайно передує вивчення особою зі злочинними задумами можливості протиправних дій; без відповідного інформаційного забезпечення не уявляються такі деструктивні прояви, як відведення активів суб'єктів господарювання або рейдерське захоплення. Невипадково питання інформаційної безпеки вже давно входять до головних пріоритетів практично всіх великих компаній. Останнім часом більше керівників середнього і малого вітчизняного бізнесу починають усвідомлювати реальну небезпеку ризиків, пов'язаних із інсайдерською інформацією, системами її обробки та співробітниками, що беруть участь у цьому процесі [1, с. 70–76].

Інформаційна безпека суб'єктів господарювання – це захист інформації, якою володіє суб'єкт, від несанкціонованого доступу, руйнування, модифікації, розкриття і затримок у надходженні. Крім того, під інформаційною безпекою розуміють захищеність інформації та її інфраструктури від будь-яких випадкових або зловмисних дій, результатом яких може стати нанесення збитку власникам інформації або її інфраструктури [2].

Сучасні умови конкуренції та ведення підприємницької діяльності в країні потребують комплексного підходу до вивчення адміністративно-правових методів забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання, головними серед яких є адміністративно-правові та організаційні.

Проблема вивчення адміністративно-правових методів забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання у вітчизняній науковій літературі достатньо ґрунтовно не розглядалася. Здебільшого вона досліджувалася лише через висвітлення окремих її аспектів українськими та зарубіжними фахівцями адміністративного та інформаційного права, національної безпеки, теорії держави та права, управління, міжнародного права, кримінального права тощо.

У даному напрямі здійснювалися наукові розвідки такими вченими, як: Б.В. Авер'янов, А.І. Арістова, О.А. Баранов, К.І. Беляков, В.М. Брижко, П.В. Діхтієвський, Р.А. Калюжний, В.К. Колпаков, Б.А. Кормич, В.І. Курило, В.А. Ліпкан, А.І. Марущак, А.М. Новицький, Н.Р. Нижник, В.Ф. Опришко, В.Г. Пилипчук, М.Я. Швець, В.А. Шамрай, В.К. Шкарупа, В.С. Цимбалюк та ін.

Постановка завдання. Забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання ще не стало цілісним об'єктом дослідження науковців. У попередніх роботах порушувалися лише окремі аспекти цього явища правової дійсності. З огляду на проблеми сьогодення, актуальним є саме комплексний, системний розгляд вищезазначеної проблематики. Недостатня розробленість на теоретичному рівні, наявність правових проблем, а також необхідність проведення комплексного адміністративно-правового дослідження правових методів забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання обумовили мету даної статті.

Результати дослідження. Метод передбачає певну послідовність дій на підставі конкретного плану. Методи можуть значно змінюватися і варіюватися залежно від типу діяльності суб'єктів господарювання, у якій вони використовуються, а також сфери застосування. Як і форми, методи діяльності суб'єктів господарювання класифікуються за численними критеріями. Перш, ніж досліджувати методи забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання, зазначимо, що деякі автори, характеризуючи методи управління, виходять із управлінських зв'язків, які виникають між суб'єктами та об'єктами управління, інші – зі взаємозв'язку учасників управління сил та засобів, які використовуються для впливу на об'єкти. Як одні, так і інші автори використовують єдиний інструментарій –



відносини у сфері управління суб'єктами господарювання (управлінські зв'язки), знаряддя та засоби (політика їх застосування), якими наділений вищезазначений суб'єкт.

Під адміністративно-правовим методом розуміється сукупність прийомів впливу, що містяться в адміністративно-правових нормах, за допомогою яких встановлюється юридично-владне становище сторін у правовідносинах [3; 4], що дозволяє виділити основні методи адміністративного права: переконання та примус.

Виходячи з мети та завдання дослідження, ми зосередимо свою увагу саме на особливостях застосування адміністративного примусу в сфері забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання.

Адміністративний примус – це застосування у передбачених законом формах і порядку уповноваженими на те органами або їх посадовими особами до окремих суб'єктів права примусових заходів морального, матеріального чи фізичного впливу з метою забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, попередження та припинення правопорушень, а також покарання та виховання правопорушників [4, с. 48].

У своїй докторській дисертації «Адміністративно-правовий примус у механізмі забезпечення особистої безпеки» П.В. Діхтієвський стверджує, що адміністративний примус в системі механізмів громадської і державної безпеки є діяльністю щодо застосування засобів, прийомів правового впливу на фізичних і юридичних осіб, що створюють загрозу безпеці держави. Автор додає, що основним критерієм для класифікації заходів адміністративного примусу є безпосередня мета застосування тих чи інших заходів [5, с. 165].

Більшість вчених (Ю.П. Битяк, С.Т. Гончарук, Т.О. Коломоєць, Г.М. Остапович, В.О. Продаєвич) пов'язують втілення заходів адміністративного примусу з виявленням правопорушення та з настанням обставин, що містять у собі небезпеку завдання шкоди суспільним відносинам. Адміністративний примус застосовується для: а) припинення протиправних дій; б) покарання правопорушників в адміністративному порядку; в) для забезпечення суспільної безпеки в умовах надзвичайного стану.

Таким чином, адміністративні методи становлять основні групи засобів охорони піднаглядних об'єктів від різного роду неправомірних посягань. Не завжди така діяльність закінчується застосуванням заходів стягнення. Значна частка примусового впливу керівних органів суб'єктів господарювання на піднаглядні суб'єкти має директивний характер і не пов'язана безпосередньо із застосуванням адміністративних санкцій [6, с. 133].

На сьогодні існує велика кількість наукових робіт, присвячених особливостям заходів адміністративного примусу та їх класифікації, що говорить про підвищений інтерес з боку вчених до даної тематики. Однак єдності думок щодо класифікації заходів адміністративного примусу не спостерігається.

Як зазначає Т.О. Коломоєць, переважна більшість вчених-юристів дотримуються традиційної тричленної (рідко чотирьохчленної) класифікації заходів адміністративного примусу [7, с. 148]. Наприклад, З.С. Гладун виділяє заходи адміністративного попередження, заходи адміністративного припинення із деталізацією їх на загальні, спеціальні та процесуальні та адміністративні стягнення [8, с. 92]. І.П. Голосніченко погоджується із запропонованою тричленною класифікацією заходів і виділяє такі: адміністративно-попереджувальні заходи; заходи адміністративного припинення та забезпечення адміністративного провадження; адміністративні стягнення [9, с. 120].

У комплексі заходів адміністративного примусу щодо мети та характеру їх впливу С.Т. Гончарук виділяє три групи заходів: а) заходи адміністративного попередження (запобіжно-профілактичні); б) заходи адміністративного припинення; в) адміністративні стягнення. Також автор вбачає доцільність виділення серед вказаних заходів ще двох специфічних груп, зокрема: а) заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення; б) адміністративно-відновлювальні заходи [4, с. 74–75].

С. Мазурін, Л. Попов, Ю. Козлов пропонують виділяти заходи адміністративного попередження, адміністративного припинення, адміністративної відповідальності, адміністративно-процесуального забезпечення без внутрішньої класифікації [10, с. 151].



Найбільш обґрунтованою, на нашу думку, є класифікація заходів адміністративного примусу, яку запропонував С.О. Мосьондз, а саме: адміністративного попередження; адміністративного припинення з деталізацією на заходи припинення загального та спеціального призначення, адміністративної відповідальності [11, с. 102]. Майже усі автори виділяють серед заходів адміністративного примусу заходи припинення і стягнення. Щодо таких видів заходів, як адміністративно-запобіжні та адміністративно-забезпечувальні, у вчених-адміністративістів єдиної думки немає.

Перейдемо до втілення адміністративно-запобіжних, адміністративно-забезпечувальних заходів, а також заходів відповідальності за порушення адміністративно-правових установлень.

Метою застосування адміністративно-запобіжних заходів є відвернення або зменшення шкідливих наслідків, які можуть настати через надзвичайні обставини та/або з інших причин, не пов'язаних із вчиненням правопорушення. Відмежування адміністративно-запобіжних заходів від інших заходів адміністративного примусу, на нашу думку, може відображатися через відсутність зв'язку з неправомірною поведінкою учасника. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР) має право звертатися до суду з позовом (заявою) про припинення діяльності суб'єктів господарювання внаслідок:

- допущення під час її створення порушень, які неможливо усунути;
- неподання суб'єктами господарювання НКЦПФР протягом двох років поспіль інформації, передбаченої Законом України «Про державне регулювання ринку цінних паперів».

Ч. 2 ст. 38 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» визначає підстави для винесення судового рішення щодо припинення діяльності юридичної особи, що не пов'язане з банкрутством юридичної особи. Наступний вид примусового заходу трактується відповідно до ч. 10 ст. 17 та ч. 3 ст. 23 Закону України «Про цінні папери». Торговці цінними паперами та фондові біржі зобов'язані подавати до загальнодоступної інформаційної бази даних НКЦПФР інформацію про всі вчинені за їхньої участі правочини щодо емісійних цінних паперів:

- найменування емітента цінних паперів та його ідентифікаційний код згідно з ЄДРПОУ;
- вид, тип, клас, форму існування та форму випуску цінних паперів;
- міжнародний ідентифікаційний номер цінних паперів;
- кількість цінних паперів за кожним правочином;
- ціну цінних паперів;
- дату вчинення правочину;
- інші відомості, визначені НКЦПФР.

До зазначеної інформації не включаються відомості про сторони правочинів. Порядок та строки подання торговцем цінними паперами зазначеної інформації, а також порядок її подальшого розміщення встановлюються НКЦПФР. Відповідно до ч. 5 ст. 27 Закону України «Про цінні папери», юридична особа, яка є професійним учасником фондового ринку, зобов'язана повідомляти НКЦПФР про всі зміни структури її власності, а також подавати інформацію про ділову репутацію новопризначених керівників у місячний строк із дня настання відповідних змін в установленому Комісією порядку.

Фізична особа, яка є професійним учасником фондового ринку, зобов'язана повідомляти НКЦПФР про всі зміни у відомостях про своїх асоційованих осіб, а також подавати інформацію про свою ділову репутацію в порядку та у строк, установлені Комісією.

Адміністративно-запобіжні заходи мають превентивний характер, тобто запобігають вчиненню нових правопорушень. Проте попередження правопорушення є не основною, а додатковою ознакою. Не всі заходи адміністративного припинення однаково сприяють запобіганню правопорушенням.

Так, заходи адміністративного припинення застосовуються НКЦПФР і спрямовані на: припинення порушень правових норм (об'єктивно протиправних діянь); створення умов для подальшого притягнення винних до відповідальності; усунення шкідливих наслідків правопорушення; запобігання вчиненню нових правопорушень; відновлення попереднього, правомірного стану.



Адміністративно-забезпечувальні заходи дозволяють забезпечити: а) виконання рішень про накладання стягнення на порушника; б) провадження справ про правопорушення як у самому суб'єкті господарювання, так і на всьому ринку цінних паперів; в) формування доказової бази для притягнення порушників до відповідальності.

Зазначеним ознакам відповідають такі примусові заходи: НКЦПФР може зупинити дію ліцензії профучасника фондового ринку на підставі рішення «Про затвердження Змін до Порядку зупинення дії та анулювання ліцензії на окремі види професійної діяльності на фондовому ринку». Прийнятий документ також уточнює причини, за якими НКЦПФР може зупинити дію ліцензії на строк, встановлений таким рішенням.

Зазначене може відбутися у разі:

- проведення перевірки щодо ознак маніпулювання на фондовій біржі;
- незаконного поширення інсайдерської інформації та її використання у власних корисних цілях або корисних цілях інших осіб;
- наявності правопорушення на ринку цінних паперів, за яким триває перевірка і яке може призвести до нехтування правами інвесторів.

Щодо адміністративної відповідальності, то серед теоретичних розробок, присвячених цій проблемі, визначається повна однаковість думок науковців. Так, на думку авторів підручника з академічного курсу адміністративного права України, адміністративна відповідальність – це різновид юридичної відповідальності, що є сукупністю адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративний проступок, передбачених нормами адміністративного права особливих санкцій – адміністративних стягнень [12, с. 430].

В.К. Колпаков стверджує, що адміністративна відповідальність – це специфічне реагування держави на адміністративне правопорушення, що полягає в застосуванні уповноваженим органом або посадовою особою передбаченого законом стягнення до суб'єкта правопорушення [13, с. 89].

С.Т. Гончарук визначає адміністративну відповідальність як різновид юридичної відповідальності, що передбачає застосування адміністративних стягнень до осіб, які вчинили адміністративні проступки [4, с. 61].

На думку Ю.П. Битяка, під адміністративною відповідальністю слід розуміти накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що тягнуть за собою для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру [14, с. 140].

Найбільш повним, на нашу думку, є визначення, запропоноване Д.Н. Бахрахом, і згідно з яким адміністративна відповідальність: а) застосовується за правопорушення, встановлені законодавчими актами про адміністративну відповідальність; б) застосовується широким колом органів адміністративної юрисдикції та інших, уповноважених законом; в) реалізується в адміністративному провадженні, що має власні процесуальні особливості; г) є реалізацією адміністративних стягнень щодо частково (функціонально) підлеглих суб'єктів; д) може застосовуватися до колективних та індивідуальних суб'єктів [15, с. 126].

До третьої групи адміністративно-правових методів найчастіше включають лише адміністративні стягнення.

Адміністративне законодавство України передбачає санкції за порушення встановлених правил у сфері забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання. Вони передбачають такі заходи відповідальності:

- накладання стягнень на юридичних осіб за порушення нормативно-правових положень;
- застосування заходів адміністративного впливу до юридичних осіб за порушення нормативно-правових положень.

Суб'єктами скоєння адміністративного правопорушення в сфері забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання можуть бути: акціонери, посадові особи органів акціонерного товариства, засновники, учасники суб'єктів господарювання тощо.



Перераховані суб'єкти є відмінними за статусом, для кожного з них може бути встановлено різну ступінь вини із врахуванням соціально-економічного чинника відповідного суб'єкта адміністративного правопорушення.

Висновки. Адміністративно-правові методи забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання наділені певними особливостями: а) адміністративно-правові методи забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання реалізуються шляхом встановлення прав і обов'язків суб'єктів; б) використання певного адміністративно-правового методу забезпечення інформаційної безпеки суб'єктів господарювання залежить від правового статусу суб'єкта; в) адміністративно-правові методи інформаційної безпеки суб'єктів господарювання закріплені у спеціальних нормативних актах, які є юридично обов'язковими і є актами управління, невиконання яких розглядається як порушення обов'язків та може тягти за собою не тільки адміністративну чи дисциплінарну, але і кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Коваленко Ю.О. Забезпечення інформаційної безпеки на підприємстві. Національна безпека та оборона. 2001. № 1. С. 70–76.
2. Проблема інформаційної безпеки. URL: <http://ua.textreferat.com/referat-7941-6.html>.
3. Колпаков В.К. Курс адміністративного права України К.: Юрінком Інтер. 2012. 805 с.
4. Гончарук С.Т. Адміністративний процес: навч. посіб. К.: НАУ, 2010. 190 с.
5. Діхтієвський П.В. Адміністративно-правовий примус у механізмі забезпечення особистої безпеки: дис. ... док. юрид. наук: 12.00.14. Москва, 2004. 428 с.
6. Логінов О.В. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2005. 236 с.
7. Адміністративне судочинство: підручник / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. К.: Істина. 2009. 251 с.
8. Гладун З.С. Адміністративне право України: навч. посіб. Тернопіль: Карт-бланш, 2004. 579 с.
9. Голосніченко І.П. Адміністративний процес: навч. посіб. К.: ГАН. 2003. 250 с.
10. Мазурин С., Попов Л., Козлов Ю. Административное право. СПб: Питер, 2004. 252 с.
11. Мосьондз С.О. Адміністративне право України (у визначеннях та схемах): навч. посіб. К.: Атіка, 2008. 272 с.
12. Козлов Ю.М., Попов Л.Л. Административное право: учебник. М.: Юрист, 2000. 567 с.
13. Колпаков В.К., Гордеев В.В. Докази і доказування в адміністративному судочинстві: монографія. Чернівці: Чернів. нац. ун-т. 2009. 128 с.
14. Битяк Ю.П., Дьяченко О.В., Гарашук В.М. Адміністративне право України: підручник / за ред. Ю.П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2006. 544 с.
15. Бахрах Д.Н., Хазанов С.Д., Демин А.В. Административное право России: учебник. М.: Норма-Инфра-М, 2002. 620 с.

